

הכי נמי "מן הבקר ומן האלף", כיון דלא כתיב נהו "יחדו" – משמע נמי כל אחד בפני עצמו, ולא אלטרטריץ קלף לחלק. הואיל דכתיב בוויקרא ומן הצאן – כיון דהוה ליה למיכתב "מן האלף", וכתיב "ומן" – כמו דכתיב "יחדו" דמי, וגבי "אזיז ואמו", אף על גב דכתיב "ואמו" – לא משמע "יחדו", משום דהתם לא אפשר נלא ו"ו. דהיכי ליכתוב? ומוקלא אזיז אמו" – משמע:

אזיז קיילא אמו. ולרבי יאשיה דאמר אף על גב דלא כתיב יחדו כמאן דכתיב דמי – והאי "מן הבקר או מן האלף" מיבעי ליה להאייל עולת העוף. ליבעי קרא – לתלק, דלמה? אהד מציא. הא כתיב – קרא אחריתא לתלק? אם עולה קרבנו מן הבקר ואם מן הצאן קרבנו וגו' – דמשמע לתלק. ורבי יונתן אמר לך – אף על גבי דכתיב "אם עולה קרבנו מן הבקר", אלטרטריץ ליה "מן הבקר או מן האלף" לתלק. הני מילי – דאי בעי הך ליימי. במפורשי – בשעת הגדל לאן דאו נקר. תורה לאו זבח הוא – מתיבא דנפקת עולה ושלמים, מההוא נמי משמע מודה, למה לי לרביי מ"אזיז? הואיל ואחיל להם בדהא – ואינה משונה זמא. לא ליבעי נכסים. אי נמי: משום דהוי הלחם במקום נכסים, ואי נמי) ליקום במקום נכסים. וליכתוב קרא לפלא גדר או בנדה – ולא ליכתוב לא "עולה" ולא "זבח", דכל שבה גדר ונדנה דייעו עולה ותודה ושלמים, ומונחה דאין טעונה נכסים – מיימעט מ"מן הבקר או מן האלף". אביא בכור (ופסח) – ומעשר ופסח. והשאת דכתיב עולה – ולא מציא לרביי נכור ומעשר ופסח, והו עולה גופה פוט – דהוי כלל ופרט וכלל, ד"ועשיתם אשה לה" – כלל, "עולה או זבח לפלא גדר או נדנה" – פרט, "לעשות ריח ניחוח" – חזר וכלל. מאי מרביית ביה – דהואיל ואמרת "ואילא מטעם ואסס", [מה] יש לך לומר "מה הפרט מפושט, אף כל", ומאי נינהו דקמרת לרביי מפרט זה? שאין מחייב ועומד – שאין מחייב צעולה, צעולת נדנה מייב. להביא ולדות של קדשים – נקבות של שטר קדשים, דעולה – זכר, ולא טייץ [ול]. ועולה הבאה מן המתורות – כדלמתינן צפיריקן לעיל (3.5). והמתורות – היינו שמעל את העולה. ואשם שניתק לרעייה – ושחטו לשם עולה, ולעשותו לילל כעולה, הילכך טעון שהן כשרים, אלא שלא עלו לנעלים טעונית נכסים.

רש"י בת"י

ולרבי יאשיה דאמר גבי "אזיז קלף", דאי לאו דכתיב קלף לאזיז, [דכתיב] "כי יקלל את אזיזו", וקרא דכתיב "אמו קלף" – הא לוא הכי הו אמיתא: על שקללא את שניהם, דכמו דכתיב "יחדו" דמי. ליבעי קרא לתלק גבי "ומן האלף", והיכא דריש ליה ד"מן הבקר או מן האלף" לדרשא אחריתא, למעוטי עולת העוף. במפורש – "הכי עלי כשב" או "הכי עלי שור". אטו תורה לאו זבח הוא – דאלטרטריץ "או" לרביי? תיפוק מ"ואמו!" לא תיבעי נכסים – דלחם יאה במקום נכסים. ומאי שניא מאיל גזיר – דכתיב ביה "לחם", ונכסים נמי בעי, דקמתי לנקן בשמעתי. הילכך נלא "או" נמי נפקת מודה, ולא אמתינן דיהא לחם במקום נכסים. שני מיינן – צביר כתיב חלות ורקיקין, ולא חמך ורבוכה. ולא בעי עולה – דהא כלל גדר ונדנה היא. דאי משום למעוטי מנהגה, דקמתי לעיל, הא מ"אזיז נפקת דמנהג [אלו] זבח הוא. הוה אמיתא – דמממעוטי גדר ונדנה לא ממעוטיין להו. דעל קרא תלמוד כלל ופרט לרביי אמר אפילו מאי דלאו גדר ונדנה הוא, דהא כל גדר ונדנה מממעוטיא אחי. תלמוד לומר עולה. מרביי דקרא ממעוטיין צבור ומעשר, ודרשין: מה הפרט מפושט כלקמן, ולא צבור ומעשר. ופיסק: והשאת דכתיב "עולה" למעוטי צבור ומעשר, "אף כל" דכלל ופרט מאי מרביית ביה? הא כל הטעוטים נכסים כמוציס כפרשה צדויל! להביא ולדות קדשים – של נקבה. כגון שלמים, ומתורה של שלמים, ועולה הבא מן המתורה – תמורת עולה. ואשם – שממו צעליו או נמכפרו באדם, קדימתו לן: כל ששחטתה ממה – צלשס רועה. שניתק לרעייה – שממורו לרועה, ואמתינן נפיק קמא: אשם שניתק לרעייה, ושחטו סתם – כשר לעולה. והואו עולה בעי נכסים. לישנא אחריתא גרסינן: ועולה הא לא מן המתורות, כל הך דלמתינן "יפלו דמי לנדנה", ואותה נדנה היינו עולות לקיין המזבחה. וכגון מומר נכסים, דלמתינן לעיל: כבשר – למוצה, ועורות – לבכשים, אלא לאו מעוטיא ד"עולה" – כיון גדר ונדנה לאו דוקא, הוה דרשי ביה: לרעות כל שאינו צל על חטא.

תוספות

הואיל וכתיב ומן הצאן כמאן דכתיב יחדו – דמכתיב "מן הבחמה", והדר כתיב "מן הבקר ומן הצאן" – משמע שניהם (ובקונטרס פירש בעיני אחר). דתרווייהו אפירושא ד"בהמה", מדלא כתיב "מן הבקר והצאן" משמע שניהם, דאתא לפרש מאיזו בהמה: מן הבקר ומן הצאן, מזה אחד ומזה אחר. ואף על גב דדרשין בתמורה (כחב), כוליה, דוייו דידיה נמי דריש התם, מכל מקום אי דמיא חייב הכא "איו" לחלק, הוה דרשנא ליה למינן אפירושא יחדו.

וכל הזבחים שנזבחו שלא לשמן – תימה: הא למה לי קרא? כיון דדרשין בריש מכילתין (בא), אם כמה שנדרת עשית – יהא נדר, ואם לאו – יהא נדבה, ליבעי נכסים כנדבה; וכי תימה: דלגבי נכסים לא הוה מוקי ליה לקרא – הא ער כרחיק צריך לאוקומי הך, שאם אי אתה

ועומד כלא התחייבונו כנדור, אף כל דבר שאינו מחוייב ועומד בו טעון נכסים, ומכאן ש להביא (לרבות) לחיוב נכסים אף את ולדות הקדשים (הנולדים מבהמות נקבות, של שלמים) וכן את המותרות של קרבנות (כגון שהמיר את העולה בהמת חולין, שאף בהמה זו קרבה לעולה וטעונה נכסים). וכן את קרבן העולה הבאה מן המתורות. וכן את קרבן האשם שהתכפרו בעליו בקרבן אחר, שהריהו ניתק (מוצא) לרעייה עד שיפול בו מום, ומשנפל בו מום הריהו נפרה ודמי ניתנים לקרבן עולה קבין המזבח. וכן הרי זה בא לרבות לחיוב נכסים את כל הזבחים שנובחו שלא לשמן.

מסורת הש"ס

א. (הכלל תוספתא שבעות פי"א ח"י. עירובין כ"ב, סוכה ג. נזיר לה, א. ב. סוטה ט"ו, קדושין א"ב, כ"ב, ב"ק נ"ד, ב. ב. ס"ב, ס"ג, ק"ב, ב"מ נ"ב, שבעות ד' ב, כ"א, ל"ב, מ"ב, מ"ג, ויחיים ד"ב, ח"ב, מנחות כ"א, כ"ב, חולין ט"ו, ט"ז, כ"א, ב"ב, ב"ב, ירושלמי מ"ש פ"א ח"י. שם שבעות פי"א ח"י. מ"ב, פ"א, י"ג. שם כ"ג. שם כ"א, כ"ד. שם כ"ב, ח. מדרש תנאים (דברים) פי"ד, כו. שמות פי"ט. תנאים שמות פי"א. ילק"ש תורה רבה. רצ"ט. ש"י. שלח. שלח. שמא. שמו. ש"ט. ש"ט. תנ"ר. תעב. תקח. תקלו. תקטא. תשמה. תשעה. תתצו. ותקא.

גדרות

יחדו דמי בכת"י: **יחדו דמי קמ"ל.**

קרבנו ואידן בכת"י: **קרבנו מן הכבשים ואידן.**

אמינא הני מילי בכת"י: **אמינא.**

במפורש יש בכת"י: **בדמפרש.**

בשתימא **לייתי** בכת"י: **בשתימא אמינא לייתי.**

איצטרין **סלקא** **דעתך** **אמינא** **הואיל** **ואיכא** **בכל** **כת"י:** **"סד"א הואיל ואתי.**

דאיכא **בהדיא** **לחם** **ובעי** **נכסים** **בכת"י:** **חסרות** **מילא** **אלה.**

לוח ניחוח בכת"י: **לעשות ריח ניחוח.**

אף כל שאינו בכת"י: **אף כל דבר שאינו.**

דכתיב **עלה** **בכל** **כת"י:** **יחדו דמי קמ"ל.**

מפורש **שאינו** **בכת"י:** **מפורש דבר שאינו.**

הואיל וכתיב [ונאמר] **מלבד** **מן הבקר ומן הצאן** (ויקרא א, ב), ולא נאמר "מן הצאן" בלבד – הרי זה **כמאן דכתיב** [כמו שנכתב] **"יחדו"** דמי [נחשב]. ומשום כך, הוצרך כתוב מיוחד המלמד שאין שניהם באים כאחד. ושואלים: ולדעת ר' יאשיה החלוק על שיטת ר' יונתן ואמר לגבי הכתובים המצורפים ביניהם באמצעות אות ו"ו החיבור כי אף על גב [אף על פ] **שלא כתיב** [כתוב] **"יחדו"** – הרי זה **כמאן דכתיב** [כמו שנכתב] **"יחדו"** דמי [נחשב]. ולשיטתו, ליבעי קרא [וצד] **המקרא** "מן הבקר או מן הצאן" ללמד שאין הכוונה לשניהם כאחד, ומעתה אין הוא יכול לדרוש מכתוב זה שבא למעט את עולת העוף מנכסים! ומשיבים: לדעת ר' יאשיה אין אנו ננקקים לכתוב "מן הבקר או מן הצאן" כדי ללמדנו זאת, שכן **הכתיב** [הרי נאמר] **בפרשת עולה** שבתיחלת ספר ויקרא: **"אם עולה קרבנו מן הבקר"** (שם ג), ולאחר מכן נאמר **"ואם מן הצאן קרבנו"** (שם י), והרי זה מורה שהאומר "הרי עלי עולה" מביא קרבן עולה אחד, ולא שניים. ושואלים עתה לצד שכנגד, ואידך [ואחר], ר' יונתן שלא אמר כן, ונצרך לו הכתוב שבספר במדבר "מן הבקר או מן הצאן", מדוע אין הוא אומר כד' יאשיה? ומשיבים: עדיין **איצטרין** [הוצרך] הכתוב "מן הבקר או מן הצאן" ללמד שהגדר "הרי עלי עולה" מביא קרבן אחד. שכן **סלקא דעתך אמינא** [עלה על דעתך לומר] כי **הני מילי** [דברים אלה], שאמר הכתוב שיביא הגדר עולה בנדרו או מכן הבקר או מן הצאן, אמורים דווקא במקרה שהגדר **מפרש** את נדרו, שיהא מן הבקר או מן הצאן. אבל זה הגדר **בסתמא** [בסתם], שלא פירש מה הוא מביא – היה מקום לומר לייתי מתרווייהו [שיביא משניהם], לכן קא **משמע** לן [הוא, הכתוב "מן הבקר או מן הצאן" משמע לנ] שמביא אחד מהם בלבד.

ודנים עוד בדברי הברייתא. אמר מר [החסנס בכרייתא]: קרבן תודה מניין לנו שאין הוא טעון נכסים? – תלמוד לומר "או זבח" (במדבר טו, ג), ותוהים: מדוע ננקקים אנו לריבוי זה, **אטו** [וכי] קרבן תודה לאו [א] בכלל זבח הוא, וכדרך שנלמדו קרבנות השלמים מהכתוב "זבח" לענין הנכסים, כך יילמד קרבן התודה! ומשיבים: **איצטרין** [הוצרך] לימוד מיוחד זה ("או זבח"), שכן סלקא דעתך **אמינא** [עלה על דעתך לומר]: **הואיל ואיכא** [ויש] **לחם** **הבא** **בהדיא** [ועימה, עם התודה], מעתה שוב לא תיבעי [לא תצטרך] התודה אף **נכסים**. ושואלים: ומדוע נחשוב כך, ומאי שנא [ובמה שונה] קרבן התודה מקרבן איל שלמים שאותו מביא הנזיר, דאיכא בהדיא [שיש עימו] **לחם** (כאמור בו "וזאת תורת הנזיר ביום מלאת ימי נדר... והקריב את קרבנו לה"...) ואיל אחד תמים לשלמים, וסל מצות סולת חלות בלולות בשמן ורקיקי מצות משוחים בשמן ומנחתם ונכסיהם"...) שם ו, יג – טו), ובכל זאת **בעי** [צריך] להביא עימו גם **נכסים**? ומשיבים: סלקא דעתך **אמינא** [עלה על דעתך לומר] שיש להבדיל בין קרבן תודה לקרבן איל נזיר, שכן **התם** [שם]. באל נזיר] הריהו מביא רק שני מינין של לחם מצה (חלות, ורקיקים), ולכן עליו להוסיף ולהביא אף נכסים, ואילו **הבא** [כאן] בקרבן [תודה] הריהו מביא **ארבעת מינין** של לחם (שלושה של מצה: חלות, רקיקים, ורבוכה, ואחד של חמץ), והיה מקום לומר כי בשל ריבוי חמיה לא תצטרך התודה לנכסים, לכן בא ריבוי זה "או זבח" וקא **משמע** לן [הוא משמע לנ] שבכל זאת היא טעונה נכסים.

ב עוד שנינו בכרייתא על האמור בראשית פרשת הנכסים "ועשיתם אשה לה" עולה או זבח לפלא נדר או בנדבה או במועדיכם לעשות ריח ניחוח לה" מן הבקר או מן הצאן" (שם טו, ג), שמן האמור "ועשיתם אשה לה" היה מקום לומר שכל קרבן העולה על המזבח חייב בנכסים, ולכן בא הכתוב "עולה" לומר שכן הדין רק בקרבן העולה. ובהמשך שנינו שהיה מקום לומר שאף קרבנות הבכור והמעשר והפסח והחטאת יהיו טעונים נכסים, לכן בא הכתוב "לפלא נדר או בנדבה" ללמד שאין מביאים נכסים אף בקרבנות הבאים בנדר. ושואלים: עתה שלמדנו כן מהכתוב "לפלא נדר או בנדבה", לכתוב **רחמנא** [שכתוב התורה] רק את הכתוב **"לפלא נדר או לנדבה"** ולא בעי [ולא צריך] לומר במפורש **"עולה"**, שהרי אף העולה הריהו בכלל הקרבנות הבאים בנדר! ומשיבים: **אי לא כתב רחמנא** [אם לא היה כותבת התורה] **"עולה"**, הוה **אמינא** [היינו אומר] כי כך יש לדרוש את הפסוק שלפנינו: **"ועשיתם אשה לה"** – הרי זה כלל (הכולל את כל הקרבנות העולים על אש המזבח), והכתוב **"לפלא נדר או לנדבה"** – הרי זה פרט (שהרי אין עניינו אלא בקרבנות הבאים בנדר), ובכתוב הבא לאחר מכן **"לריח ניחוח"** – חזר וכלל (שכן כל הקרבנות עניינם הריצוי), ואם כן, הרי זה **כלל ופרט וכלל**, ולפי כללי מדרש הלכה בזמן שכלל ופרט וכלל לפניו – אי (אין) **אתה** **דן** (למד את דינם של הדברים המתבררים על ידי הכלל) **אלא** **רק** אתם הדברים שהם **כעין הפרט**. ובענייננו היה מקום לומר: מה **הפרט** **מפורש** בכתוב שהוא **דבר שאינו בא על חטא** אלא בנדר ונדבה, שהוא הטעון נכסים. **אף כל קרבן שאין בא על חטא**, טעון נכסים. ומעתה, **אוציאה** מכלל הטעונים נכסים רק את קרבנות החטאת והאשם, שהרי הן באין על חטא. ומן הצד האחר, שמא תאמר כי **אביא** (ארכה) בכלל הקרבנות הטעונים נכסים אף את הכבדור ואת **המעשר** ואת **הפסח**, שהרי אין הם באין על חטא – לכן תלמוד לומר **"עולה"** הממעט אף את הכבדור, מעשר ופסח. ושואלים: **השאת דכתיב** [נעכשיו שנאמר] הכתוב **"עולה"** הממעט את אלה, אם כן **כלל ופרט** וכלל המופיעים בפסוק זה, מה **מרביית ביה** [אתה מרבה בו] שאף הוא יאה טעון נכסים? ומסביב: מה **הפרט** ("לפלא נדר או בנדבה") **מפורש** שהוא דבר **שאינו מחוייב**

א

אמר **מר**: **תודה מנין?** **תלמוד** **לומר** **"או זבח"**. – **אטו** **תודה** **לאו** **זבח** **הוא?** – **איצטרין**, **סלקא דעתך** **אמינא**: **הואיל** **לא** **זבח** **הוא?** – **איצטרין**, **לחם** **בהדיא** – **לא** **תיבעי** **נכסים**. – **ומאי שנא** **מאיל נזיר**, **דאיכא** **בהדיא** **לחם** **ובעי** **נכסים?** – **סלקא דעתך** **אמינא**: **התם** – **שני מינין, הכא** – **ארבעת מינין, קא משמע לן**. **וילכתוב רחמנא** **"לפלא נדר או לנדבה"**, **ולא בעי** **"עולה"**! – **אי לא כתב רחמנא** **"עלה"**, **הוה** **אמינא**: **ויעשיתם אשה לה"** – **פלל, לפלא נדר או לנדבה"** – **פרט, "לריח ניחוח"** – **חזר וכלל**. **כפל ופרט וכלל** – **אי אתה דן אלא פעין הפרט: מה הפרט מפורש** – **דבר שאינו בא על חטא**, **אף כל** – **שאין בא על חטא**. **אוציאה חטאת ואשם** – **שהן באין על חטא**, **אביא בכור ומעשר ופסח** – **שאין באין על חטא! תלמוד לומר** **"עלה"**. – **השאת דכתיב** **"עלה"**, **פלל ופרט** **מה מרביית ביה** – **מה הפרט מפורש** – **דבר שאינו מחוייב ועומד, אף כל** – **שאינו מחוייב ועומד**. **להביא ולדות קדשים ותמורתן, ועולה הפאה מן המתורות, ואשם שניתק לרעייה, וכל הזבחים שנובחו שלא לשמן**.

א ודנים עוד בדברי הברייתא. אמר מר [החסנס בכרייתא]: קרבן תודה מניין לנו שאין הוא טעון נכסים? – תלמוד לומר "או זבח" (במדבר טו, ג), ותוהים: מדוע ננקקים אנו לריבוי זה, **אטו** [וכי] קרבן תודה לאו [א] בכלל זבח הוא, וכדרך שנלמדו קרבנות השלמים מהכתוב "זבח" לענין הנכסים, כך יילמד קרבן התודה! ומשיבים: **איצטרין** [הוצרך] לימוד מיוחד זה ("או זבח"), שכן סלקא דעתך **אמינא** [עלה על דעתך לומר]: **הואיל ואיכא** [ויש] **לחם** **הבא** **בהדיא** [ועימה, עם התודה], מעתה שוב לא תיבעי [לא תצטרך] התודה אף **נכסים**. ושואלים: ומדוע נחשוב כך, ומאי שנא [ובמה שונה] קרבן התודה מקרבן איל שלמים שאותו מביא הנזיר, דאיכא בהדיא [שיש עימו] **לחם** (כאמור בו "וזאת תורת הנזיר ביום מלאת ימי נדר... והקריב את קרבנו לה"...) ואיל אחד תמים לשלמים, וסל מצות סולת חלות בלולות בשמן ורקיקי מצות משוחים בשמן ומנחתם ונכסיהם"...) שם ו, יג – טו), ובכל זאת **בעי** [צריך] להביא עימו גם **נכסים**? ומשיבים: סלקא דעתך **אמינא** [עלה על דעתך לומר] שיש להבדיל בין קרבן תודה לקרבן איל נזיר, שכן **התם** [שם]. באל נזיר] הריהו מביא רק שני מינין של לחם מצה (חלות, ורקיקים), ולכן עליו להוסיף ולהביא אף נכסים, ואילו **הבא** [כאן] בקרבן [תודה] הריהו מביא **ארבעת מינין** של לחם (שלושה של מצה: חלות, רקיקים, ורבוכה, ואחד של חמץ), והיה מקום לומר כי בשל ריבוי חמיה לא תצטרך התודה לנכסים, לכן בא ריבוי זה "או זבח" וקא **משמע** לן [הוא משמע לנ] שבכל זאת היא טעונה נכסים.

ב עוד שנינו בכרייתא על האמור בראשית פרשת הנכסים "ועשיתם אשה לה" עולה או זבח לפלא נדר או בנדבה או במועדיכם לעשות ריח ניחוח לה" מן הבקר או מן הצאן" (שם טו, ג), שמן האמור "ועשיתם אשה לה" היה מקום לומר שכל קרבן העולה על המזבח חייב בנכסים, ולכן בא הכתוב "עולה" לומר שכן הדין רק בקרבן העולה. ובהמשך שנינו שהיה מקום לומר שאף קרבנות הבכור והמעשר והפסח והחטאת יהיו טעונים נכסים, לכן בא הכתוב "לפלא נדר או בנדבה" ללמד שאין מביאים נכסים אף בקרבנות הבאים בנדר. ושואלים: עתה שלמדנו כן מהכתוב "לפלא נדר או בנדבה", לכתוב **רחמנא** [שכתוב התורה] רק את הכתוב **"לפלא נדר או לנדבה"** ולא בעי [ולא צריך] לומר במפורש **"עולה"**, שהרי אף העולה הריהו בכלל הקרבנות הבאים בנדר! ומשיבים: **אי לא כתב רחמנא** [אם לא היה כותבת התורה] **"עולה"**, הוה **אמינא** [היינו אומר] כי כך יש לדרוש את הפסוק שלפנינו: **"ועשיתם אשה לה"** – הרי זה כלל (הכולל את כל הקרבנות העולים על אש המזבח), והכתוב **"לפלא נדר או לנדבה"** – הרי זה פרט (שהרי אין עניינו אלא בקרבנות הבאים בנדר), ובכתוב הבא לאחר מכן **"לריח ניחוח"** – חזר וכלל (שכן כל הקרבנות עניינם הריצוי), ואם כן, הרי זה **כלל ופרט וכלל**, ולפי כללי מדרש הלכה בזמן שכלל ופרט וכלל לפניו – אי (אין) **אתה** **דן** (למד את דינם של הדברים המתבררים על ידי הכלל) **אלא** **רק** אתם הדברים שהם **כעין הפרט**. ובענייננו היה מקום לומר: מה **הפרט** **מפורש** בכתוב שהוא **דבר שאינו בא על חטא** אלא בנדר ונדבה, שהוא הטעון נכסים. **אף כל קרבן שאין בא על חטא**, טעון נכסים. ומעתה, **אוציאה** מכלל הטעונים נכסים רק את קרבנות החטאת והאשם, שהרי הן באין על חטא. ומן הצד האחר, שמא תאמר כי **אביא** (ארכה) בכלל הקרבנות הטעונים נכסים אף את הכבדור ואת **המעשר** ואת **הפסח**, שהרי אין הם באין על חטא – לכן תלמוד לומר **"עולה"** הממעט אף את הכבדור, מעשר ופסח. ושואלים: **השאת דכתיב** [נעכשיו שנאמר] הכתוב **"עולה"** הממעט את אלה, אם כן **כלל ופרט** וכלל המופיעים בפסוק זה, מה **מרביית ביה** [אתה מרבה בו] שאף הוא יאה טעון נכסים? ומסביב: מה **הפרט** ("לפלא נדר או בנדבה") **מפורש** שהוא דבר **שאינו מחוייב**

א ודנים עוד בדברי הברייתא. אמר מר [החסנס בכרייתא]: קרבן תודה מניין לנו שאין הוא טעון נכסים? – תלמוד לומר "או זבח" (במדבר טו, ג), ותוהים: מדוע ננקקים אנו לריבוי זה, **אטו** [וכי] קרבן תודה לאו [א] בכלל זבח הוא, וכדרך שנלמדו קרבנות השלמים מהכתוב "זבח" לענין הנכסים, כך יילמד קרבן התודה! ומשיבים: **איצטרין** [הוצרך] לימוד מיוחד זה ("או זבח"), שכן סלקא דעתך **אמינא** [עלה על דעתך לומר]: **הואיל ואיכא** [ויש] **לחם** **הבא** **בהדיא** [ועימה, עם התודה], מעתה שוב לא תיבעי [לא תצטרך] התודה אף **נכסים**. ושואלים: ומדוע נחשוב כך, ומאי שנא [ובמה שונה] קרבן התודה מקרבן איל שלמים שאותו מביא הנזיר, דאיכא בהדיא [שיש עימו] **לחם** (כאמור בו "וזאת תורת הנזיר ביום מלאת ימי נדר... והקריב את קרבנו לה"...) ואיל אחד תמים לשלמים, וסל מצות סולת חלות בלולות בשמן ורקיקי מצות משוחים בשמן ומנחתם ונכסיהם"...) שם ו, יג – טו), ובכל זאת **בעי** [צריך] להביא עימו גם **נכסים**? ומשיבים: סלקא דעתך **אמינא** [עלה על דעתך לומר] שיש להבדיל בין קרבן תודה לקרבן איל נזיר, שכן **התם** [שם]. באל נזיר] הריהו מביא רק שני מינין של לחם מצה (חלות, ורקיקים), ולכן עליו להוסיף ולהביא אף נכסים, ואילו **הבא** [כאן] בקרבן [תודה] הריהו מביא **ארבעת מינין** של לחם (שלושה של מצה: חלות, רקיקים, ורבוכה, ואחד של חמץ), והיה מקום לומר כי בשל ריבוי חמיה לא תצטרך התודה לנכסים, לכן בא ריבוי זה "או זבח" וקא **משמע** לן [הוא משמע לנ] שבכל זאת היא טעונה נכסים.

ב עוד שנינו בכרייתא על האמור בראשית פרשת הנכסים "ועשיתם אשה לה" עולה או זבח לפלא נדר או בנדבה או במועדיכם לעשות ריח ניחוח לה" מן הבקר או מן הצאן" (שם טו, ג), שמן האמור "ועשיתם אשה לה" היה מקום לומר שכל קרבן העולה על המזבח חייב בנכסים, ולכן בא הכתוב "עולה" לומר שכן הדין רק בקרבן העולה. ובהמשך שנינו שהיה מקום לומר שאף קרבנות הבכור והמעשר והפסח והחטאת יהיו טעונים נכסים, לכן בא הכתוב "לפלא נדר או בנדבה" ללמד שאין מביאים נכסים אף בקרבנות הבאים בנדר. ושואלים: עתה שלמדנו כן מהכתוב "לפלא נדר או בנדבה", לכתוב **רחמנא** [שכתוב התורה] רק את הכתוב **"לפלא נדר או לנדבה"** ולא בעי [ולא צריך] לומר במפורש **"עולה"**, שהרי אף העולה הריהו בכלל הקרבנות הבאים בנדר! ומשיבים: **אי לא כתב רחמנא** [אם לא היה כותבת התורה] **"עולה"**, הוה **אמינא** [היינו אומר] כי כך יש לדרוש את הפסוק שלפנינו: **"ועשיתם אשה לה"** – הרי זה כלל (הכולל את כל הקרבנות העולים על אש המזבח), והכתוב **"לפלא נדר או לנדבה"** – הרי זה פרט (שהרי אין עניינו אלא בקרבנות הבאים בנדר), ובכתוב הבא לאחר מכן **"לריח ניחוח"** – חזר וכלל (שכן כל הקרבנות עניינם הריצוי), ואם כן, הרי זה **כלל ופרט וכלל**, ולפי כללי מדרש הלכה בזמן שכלל ופרט וכלל לפניו – אי (אין) **אתה** **דן** (למד את דינם של הדברים המתבררים על ידי הכלל) **אלא** **רק** אתם הדברים שהם **כעין הפרט**. ובענייננו היה מקום לומר: מה **הפרט** **מפורש** בכתוב שהוא **דבר שאינו בא על חטא** אלא בנדר ונדבה, שהוא הטעון נכסים. **אף כל קרבן שאין בא על חטא**, טעון נכסים. ומעתה, **אוציאה** מכלל הטעונים נכסים רק את קרבנות החטאת והאשם, שהרי הן באין על חטא. ומן הצד האחר, שמא תאמר כי **אביא** (ארכה) בכלל הקרבנות הטעונים נכסים אף את הכבדור ואת **המעשר** ואת **הפסח**, שהרי אין הם באין על חטא – לכן תלמוד לומר **"עולה"** הממעט אף את הכבדור, מעשר ופסח. ושואלים: **השאת דכתיב** [נעכשיו שנאמר] הכתוב **"עולה"** הממעט את אלה, אם כן **כלל ופרט** וכלל המופיעים בפסוק זה, מה **מרביית ביה** [אתה מרבה בו] שאף הוא יאה טעון נכסים? ומסביב: מה **הפרט** ("לפלא נדר או בנדבה") **מפורש** שהוא דבר **שאינו מחוייב**

א ודנים עוד בדברי הברייתא. אמר מר [החסנס בכרייתא]: קרבן תודה מניין לנו שאין הוא טעון נכסים? – תלמוד לומר "או זבח" (במדבר טו, ג), ותוהים: מדוע ננקקים אנו לריבוי זה, **אטו** [וכי] קרבן תודה לאו [א] בכלל זבח הוא, וכדרך שנלמדו קרבנות השלמים מהכתוב "זבח" לענין הנכסים, כך יילמד קרבן התודה! ומשיבים: **איצטרין** [הוצרך] לימוד מיוחד זה ("או זבח"), שכן סלקא דעתך **אמינא** [עלה על דעתך לומר]: **הואיל ואיכא** [ויש] **לחם** **הבא** **בהדיא** [ועימה, עם התודה], מעתה שוב לא תיבעי [לא תצטרך] התודה אף **נכסים**. ושואלים: ומדוע נחשוב כך, ומאי שנא [ובמה שונה] קרבן התודה מקרבן איל שלמים שאותו מביא הנזיר, דאיכא בהדיא [שיש עימו] **לחם** (כאמור בו "וזאת תורת הנזיר ביום מלאת ימי נדר... והקריב את קרבנו לה"...) ואיל אחד תמים לשלמים, וסל מצות סולת חלות בלולות בשמן ורקיקי מצות משוחים בשמן ומנחתם ונכסיהם"...) שם ו, יג – טו), ובכל זאת **בעי** [צריך] להביא עימו גם **נכסים**? ומשיבים: סלקא דעתך **אמינא** [עלה על דעתך לומר] שיש להבדיל בין קרבן תודה לקרבן איל נזיר, שכן **התם** [שם]. באל נזיר] הריהו מביא רק שני מינין של לחם מצה (חלות, ורקיקים), ולכן עליו להוסיף ולהביא אף נכסים, ואילו **הבא** [כאן] בקרבן [תודה] הריהו מביא **ארבעת מינין** של לחם (שלושה של מצה: חלות, רקיקים, ורבוכה, ואחד של חמץ), והיה מקום לומר כי בשל ריבוי חמיה לא תצטרך התודה לנכסים, לכן בא ריבוי זה "או זבח" וקא **משמע** לן [הוא משמע לנ] שבכל זאת היא טעונה נכסים.

ב עוד שנינו בכרייתא על האמור בראשית פרשת הנכסים "ועשיתם אשה

והשתא דאמרת או — "מן האֵלָן" אחי לדרשא לחלק, "או" ד'לפלא נדר או נדבה" למה לי לחלק? איטריף, דלקחא דעתך אמיתא כו'. הניחא לרבי יאשיה — דלמנר: אף על גב דלא כמינ "מנדו" — כמו דכמינ דמי, להכי איטריף האי "או" לחלק, אי נמי איפכא — דאיתי שלמיס ננדא, עולה ננדבה — נעי נסכים כל חד וחד. או זבח — "או" למה לי? או שלמים — "או" למה לי? דנפקא ליה מיעוט עולה העוף מן "העקר", "או" למה לי? דנשלמה לרבי יונתן דריש האי "או" לחלק, ורבי יאשיה נפקא ליה לחלק מן "ואס מן האֵלָן", ומ"אס עולה קרבנו מן העקר, ולמעוטי עולת העוף נפקא ליה מ"מן נסכים לכל חד, במד "מן האֵלָן או בקר" תסגי ליה כו'. ככה תעשר לאחד — דמשמע נמי לכל אחד נסכיו צפוי עולמו למה לי? והדר פירש דינו של כל אחד. אבל אייתי בבת אחת — נדר ונדבה, אימא תסגי וכו'. ושלשה עשרונים סלת מנחה בכולה בשמן — נמלוט עשירי כמינ. במנחה הבאה עם הזבח — לוומר, שזוקקה לזבח שקרינה עמו. או אינו אלא במנחה הבאה בפני עצמה — כלוומר, שהמנחה אינה זוקקה לזבח, אלא מנחה בפני עצמה היא. ועדיין איני יודע אם טעונים נסכי יין אם לא — דהא לא כמינ נה יין צפירוש. תלמוד לומר — נפרשת "סלה": "ויין לנסך רביעות והיין" וגו' — לא הוה נריך קרא לומר, דכנר כמינ נראש הפרשה "עולה או זבח", מה תלמוד לומר "על העולה או לזבח"? אלא עולה — זו עולת מלוכה, זה אשם מצורע — ששלטתן טעונים נסכים. ותפיק ליה תרוייהו — חטאת ואשם מ"זבח", ולא לינעי קרא לכל חד וחד!

רש"י בת"י

הניחא לרבי יאשיה — דנעי חלק. או במועדיכם למה לי — טולחו "או" מן פרשת נסכים קא נעי. ורבי יאשיה — דלמנר לעיל דהאי "מן העקר או מן האֵלָן" למעוטי עולת העוף אלא, "או" למה לי? דשלמה לרבי יונתן — דריש "או" לחלק, אלא לרבי יאשיה מאי דריש ביה? הני מילי — דנעי שני נסכים לשני קרבנות, היכא דהוקדש זה אחר זה והינאן כאלה. אלא היכא דמקדשי נחת אלת, והינאן נחת אלת — תסגי נסכים דחד. קא משמע לן. ושלשה עשרונים סולת מנחה וגו' נמלוט עשירי כמינ. במנחה הבאה עם הזבח — נמנת נסכים הכתוב מדבר. דמלוט עשירי מצוה שלשה כנשים, עולה וחטאת ואשם, הילך נעי שלשה עשרונים. את העולה ואת המנחה — משמע: המנחה הנשא גלג עולה. נסכים — יין. ויין לנסך — נפרשת נסכים כמינ.

תוספות

אומר כן — פסלתו, כדאמר רבי יוחנן לעיל גבי אשם מצורע; ונראה, דכדי נסבחה, משום דאי לא קרא ד"מוצא שפתיך", מהכא הוה נפקא ליה, ועקר קרא לאחריתא אמת.

אינו אלא במנחה הבאה בפני עצמה? כשהוא אומר: "והעלה הכהן את העולה ואת המנחה", הני אומר: במנחה הבאה עם הזבח הפתוח מדבר. ועדיין איני יודע אם טעונה נסכים ואם לא? תלמוד לומר "ויין לנסך רביעית ההין תעשה על העלה או לזבח לכבש האחד", "עלה" — זו עולת מצורע, "זבח" — זו חטאת מצורע, "או לזבח" — זו אשם מצורע. — ותפיק ליה תרוייהו מ"זבח",

ומשמעים לודן בדברי הברייתא. והשתא [ונכשין] שאמרת שהלשון "או זבח" בא לדרשא, להורות שאף התורה טעונה נסכים, והכתוב "לפלא נדר או לנדבה" מלמד שכל הבא בנדבה טעון נסכים, והתורה בכלל, אם כן למה לי עוד לדרוש את הכתוב "או זבח" לחלקם, את הבא בנדר ואת הבא בנדבה? ומשיבים: איצטריך [הוצרך] הדבר לחלקם, כי סלקא דעתך אמינא [היה עולה על דעתך לומר] שאין חיוב הנסכים אלא בנדר ונדבה כאחד, ועד דמייתי [שמטיב] נדר לאחד ונדבה לאחד, לא ליבעי [גא יצטרך] נסכים, לכן קא משמע לן [הכתוב "או זבח", משמע לן]. — שאף דאייתי [שהביא] נדר לחודיה [מזוהר] — ליבעי [שיצטרך] נסכים, ואי אייתי [ואם הביא] נדבה לחודיה [מזוהר] — לייתי [שיביא] נסכים. ושואלים: הניחא [זה נוח] לשיטת ר' יאשיה שאם לא נאמר בשני דברים הנאמרים ביחד הלשון "או" — לא היינו יודעים שיש לחלק ביניהם. ואף בענייננו נזקקים אנו למלה "או" כדי לחלק בין נדר ונדבה. אלא לשיטת ר' יונתן (המובאת שם) כי כל עוד לא נאמר בכתוב במפורש "יחד" הכוונה היא לכל אחד מהדברים המנויים בו לחוד, למה לי כתוב זה "או זבח"? ומשיבים: לולא כתוב זה סלקא דעתך אמינא [היה עולה על דעתך לומר] שאם אייתי [הביא] נדר לחודיה [מזוהר] — ליבעי [שיצטרך] נסכים, ואם אייתי [הביא] נדבה לחודיה [לעצמה] — ליבעי [שיצטרך] נסכים, ואולם אם אייתי [הביא] שני קרבנות, האחד של נדר והאחר של נדבה — תסיגי [שיהיה דין] בנסכים דחד [של אחד מהם]. על כן קא משמע לן [הוא הכתוב "או" משמע לן] שצריך להביא נסכים לכל אחד ואחד בנפרד. עוד שנינו בברייתא כי הכתוב "או במועדיכם" בא להורות כי כל הבא במועד [עולות ראהי ושלמי חגיגה], אף שהוא חובה, טעון נסכים. ושואלים עתה: הכתוב הנוסף "או במועדיכם" למה לי? ומשיבים: נצרך הכתוב, שכן סלקא דעתך אמינא [היה עולה על דעתך לומר] כי הני מילי [דברים אלו] כאשר לחיוב נסכים של עולות ראהי ושלמי חגיגה אמורים רק בזמן דקא מייתי [שהוא מביא] קרבן עולה בנדר ושלמים בנדבה, ואלו הם שני קרבנות שונים הבאים בחיובים שונים. אי נמי איפכא [או גם כן ההיריף]. כאשר הוא מביא עולה בנדבה ושלמים בנדר, אבל היכא דקא מייתי [היכך]. במקרה שהוא מביא עולה ושלמים בנדר, והרי אלה שני קרבנות שונים הבאים בסוג חיוב אחד, אי נמי [או גם כן] כדומה לכך כאשר הוא מביא עולה ושלמים בנדבה, היינו אומרים שחייב ששם נדר אחד הוא, ושם נדבה אחת היא, ומשום כך תסיגי ליה [יהיה דין] בנסכים דחד [של אחד מהם] לשניהם גם יחד, לכך קא משמע לן [הוא משמע לן] בכתוב "או במועדיכם" שכל אחד ואחד מהם טעון נסכים.

ד' וכי תעשה בן בקר עלה או זבח? למה לי? איצטריך, סלקא דעתך אמינא: הני מילי היכא דקא מייתי עולה ושלמים בנדר, אי נמי עולה ושלמים בנדבה, אבל היכא דקא מייתי שתי עולות וחדא בנדבה, אי נמי שני שלמים בנדר, אי נמי שני שלמים בנדר וחדא בנדבה, אי נמי שני שלמים בנדר וחדא בנדבה, אימא: שם שלמים אחת היא שם עולה אחת היא, ותסיגי ליה בנסכים דחד, קא משמע לן.

ה' לפלא נדר או שלמים? למה לי? סלקא דעתך אמינא: הני מילי היכא דמייתי שתי עולות וחדא בנדבה, אי נמי שני שלמים חדא בנדר וחדא בנדבה, אי שתי עולות בנדר ושתי עולות בנדבה, אי נמי שני שלמים בנדר ושני שלמים בנדבה, שם עולה אחד הוא ושם נדר אחד הוא ותסיגי ליה בנסכים דחד, קא משמע לן.

ו' ורבי יאשיה האי "מן הבקר או מן הצאן" למה לי? — סלקא דעתך אמינא: הני מילי [בתיוריין] — תסגי ליה בנסכים דחד, קא משמע לן.

ז' פכה תעשו לאחד? למה לי? — סלקא דעתך אמינא: הני מילי [בזה אחר זה, אבל בבת אחת — תסיגי ליה בנסכים דחד, קא משמע לן].

ח' אלא שחטאתו של מצורע ואשמו טעון נסכים? מנא הני מילי? דתנו רבנן: "ושלשה עשרונים סלת מנחה" — במנחה הבאה עם הזבח הפתוח מדבר. אתה אומר: במנחה הבאה עם הזבח, או

אינו אלא במנחה הבאה בפני עצמה? כשהוא אומר: "והעלה הכהן את העולה ואת המנחה", הני אומר: במנחה הבאה עם הזבח הפתוח מדבר. ועדיין איני יודע אם טעונה נסכים ואם לא? תלמוד לומר "ויין לנסך רביעית ההין תעשה על העלה או לזבח לכבש האחד", "עלה" — זו עולת מצורע, "זבח" — זו חטאת מצורע, "או לזבח" — זו אשם מצורע. — ותפיק ליה תרוייהו מ"זבח",

ומשיבים לודן בדברי הברייתא. והשתא [ונכשין] שאמרת שהלשון "או זבח" בא לדרשא, להורות שאף התורה טעונה נסכים, והכתוב "לפלא נדר או לנדבה" מלמד שכל הבא בנדבה טעון נסכים, והתורה בכלל, אם כן למה לי עוד לדרוש את הכתוב "או זבח" לחלקם, את הבא בנדר ואת הבא בנדבה? ומשיבים: איצטריך [הוצרך] הדבר לחלקם, כי סלקא דעתך אמינא [היה עולה על דעתך לומר] שאין חיוב הנסכים אלא בנדר ונדבה כאחד, ועד דמייתי [שמטיב] נדר לאחד ונדבה לאחד, לא ליבעי [גא יצטרך] נסכים, לכן קא משמע לן [הכתוב "או זבח", משמע לן]. — שאף דאייתי [שהביא] נדר לחודיה [מזוהר] — ליבעי [שיצטרך] נסכים, ואי אייתי [ואם הביא] נדבה לחודיה [מזוהר] — לייתי [שיביא] נסכים. ושואלים: הניחא [זה נוח] לשיטת ר' יאשיה שאם לא נאמר בשני דברים הנאמרים ביחד הלשון "או" — לא היינו יודעים שיש לחלק ביניהם. ואף בענייננו נזקקים אנו למלה "או" כדי לחלק בין נדר ונדבה. אלא לשיטת ר' יונתן (המובאת שם) כי כל עוד לא נאמר בכתוב במפורש "יחד" הכוונה היא לכל אחד מהדברים המנויים בו לחוד, למה לי כתוב זה "או זבח"? ומשיבים: לולא כתוב זה סלקא דעתך אמינא [היה עולה על דעתך לומר] שאם אייתי [הביא] נדר לחודיה [מזוהר] — ליבעי [שיצטרך] נסכים, ואם אייתי [הביא] נדבה לחודיה [לעצמה] — ליבעי [שיצטרך] נסכים, ואולם אם אייתי [הביא] שני קרבנות, האחד של נדר והאחר של נדבה — תסיגי [שיהיה דין] בנסכים דחד [של אחד מהם]. על כן קא משמע לן [הוא הכתוב "או" משמע לן] שצריך להביא נסכים לכל אחד ואחד בנפרד. עוד שנינו בברייתא כי הכתוב "או במועדיכם" בא להורות כי כל הבא במועד [עולות ראהי ושלמי חגיגה], אף שהוא חובה, טעון נסכים. ושואלים עתה: הכתוב הנוסף "או במועדיכם" למה לי? ומשיבים: נצרך הכתוב, שכן סלקא דעתך אמינא [היה עולה על דעתך לומר] כי הני מילי [דברים אלו] כאשר לחיוב נסכים של עולות ראהי ושלמי חגיגה אמורים רק בזמן דקא מייתי [שהוא מביא] קרבן עולה בנדר ושלמים בנדבה, ואלו הם שני קרבנות שונים הבאים בחיובים שונים. אי נמי איפכא [או גם כן ההיריף]. כאשר הוא מביא עולה בנדבה ושלמים בנדר, אבל היכא דקא מייתי [היכך]. במקרה שהוא מביא עולה ושלמים בנדר, והרי אלה שני קרבנות שונים הבאים בסוג חיוב אחד, אי נמי [או גם כן] כדומה לכך כאשר הוא מביא עולה ושלמים בנדבה, היינו אומרים שחייב ששם נדר אחד הוא, ושם נדבה אחת היא, ומשום כך תסיגי ליה [יהיה דין] בנסכים דחד [של אחד מהם] לשניהם גם יחד, לכך קא משמע לן [הוא משמע לן] בכתוב "או במועדיכם" שכל אחד ואחד מהם טעון נסכים.

מסורת הש"ס

ב. תויכ ויקרא די, י. ג. ספרי במדבר טו, ה. עיין ספרי וזוטא במדבר טו, ה. ילק"ש תורה תקסב. תשמו (כה"ט).

גרסות

לחלקם בכל כתיב: לחלק, למה לי סלקא בכתב: ל"ל איצטריך סד"א. שם נדר אחד בכל כתיב: שם נדר אחד הוא. קא משמע לו או במועדיכם בכל כתיב: קמ"ל. אי נמי עולה ושלמים נדבה בכל כתיב: חסרות מלים אלה. אי נמי שני שלמים אחד בנדר ואחד בנדבה אימא שם שלמים אחת היא בכל כתיב: חסרות מלים אלה. שם עולה אחד הוא ושם נדר אחד הוא בכתב: שם עולה אחת היא ושם נדבה אחת היא.

מן הצאן למה לי סלקא בכתב: מן הצאן מאי עבדי ליה איצטריך סלקא. בתרי מיני — הני מילי ש שאינם גורסים קטע זה (וראה "עיינוס").

חד מינא בכתב: במין אחד.

לאחד למה בכתב: לאחד נמטפריס למה.

הוי אומר במנחה בכתב: המנחה הרי.

לכבש האחד בכתב: חסרות מלים אלה.

זו בכתב: זה.

וודנים עוד בדברי הכתובים המזכירים בברייתא. נאמר "וכי תעשה בן בקר עולה או זבח לפלא נדר או שלמים לה". והקריב על בן הבקר מנחה סולת... ויין תקריב לנסך חצי ההין אשה ריח ניחוח לה" (במדבר טו, ט—י). ויש לשאול: לשון "או" האמורה בכתוב ("עולה או זבח") למה לי, מה מלמדנו בכך הכתוב? ומשיבים: איצטריך [הוצרך] הדבר להיאמר. שכן סלקא דעתך אמינא [היה עולה על דעתך לומר] כי הני מילי [דברים אלה] האמורים בתורה בחיוב הנסכים הן בעולה והן בשלמים, נוהגים רק היכא שהם קרבנות שונים (אף שבאים בסוג חיוב זהה) הריהם חייבים בשני נסכים. אבל היכא דקא מייתי [היכך]. בומן שהוא מביא שתי עולות, נדר ונדבה, אי נמי [או גם כן] כאשר הוא מביא שני שלמים, אחד בנדר ואחד בנדבה, אימא [היה מקום שתאמר] כי כיון ששם שלמים אחת היא וכן שם עולה אחת היא, ומשום כך בכל אחד מהאופנים הללו תסיגי ליה [יהיה דין] בנסכים דחד [של אחד]. לכך קא משמע לן [הוא הכתוב "או" משמע לן] שיש לחלק ולהביא שני נסכים נפרדים, לזה ולזה.

עוד הוזכר בברייתא הכתוב "וכי תעשו בן בקר עולה או זבח לפלא נדר או שלמים לה". והקריב על בן הבקר מנחה סולת... ויין תקריב לנסך חצי ההין אשה ריח ניחוח לה" (במדבר טו, ט—י). ויש לשאול: לשון "או" האמורה בכתוב ("עולה או זבח") למה לי, מה מלמדנו בכך הכתוב? ומשיבים: איצטריך [הוצרך] הדבר להיאמר. שכן סלקא דעתך אמינא [היה עולה על דעתך לומר] כי הני מילי [דברים אלה] האמורים בתורה בחיוב הנסכים הן בעולה והן בשלמים, נוהגים רק היכא שהם קרבנות שונים (אף שבאים בסוג חיוב זהה) הריהם חייבים בשני נסכים. אבל היכא דקא מייתי [היכך]. בומן שהוא מביא שתי עולות, נדר ונדבה, אי נמי [או גם כן] כאשר הוא מביא שני שלמים, אחד בנדר ואחד בנדבה, אימא [היה מקום שתאמר] כי כיון ששם שלמים אחת היא וכן שם עולה אחת היא, ומשום כך בכל אחד מהאופנים הללו תסיגי ליה [יהיה דין] בנסכים דחד [של אחד]. לכך קא משמע לן [הוא הכתוב "או" משמע לן] שיש לחלק ולהביא שני נסכים נפרדים, לזה ולזה.

עוד נאמר בפרשת הנסכים ברין נסכי כל שור או איל או שה הקרבים "כמספר אשר תעשו ככה תעשו לאחד כמספרם" (שם יב), ושואלים: למה לי מקרא זה? ומשיבים: נצרך הדבר להיאמר, שכן סלקא דעתך אמינא [היה עולה על דעתך לומר] שכל קרבן מאלה טעון נסכים, ואולם הני מילי [דברים אלה] אמורים רק כאשר הם מובאים בזה אחר זה. אבל אם הם מובאים בבת אחת — תסיגי ליה [יהיה דין] בנסכים דחד [של אחד מהם]. לכך הכתוב "ככה תעשו לאחד כמספרם" קא משמע לן [משמע לן] שמביא שני נסכים, לזה ולזה.

שנינו במשנתנו שאף שכלל קרבנות החטאת והאשם אינם טעונים נסכים, אלא שקרבן חטאתו של מצורע וכן קרבן אשמו נבדלים משאר חטאות ואשמות, והריהו טעון נסכים. ושואלים: מנא הני מילי [מנין נלמדים הדברים הללו] שחטאתו ואשמו של המצורע טעונים נסכים? ומשיבים: דתנו רבנן [שכן שנו בחכמים] בברייתא: מה שנאמר בסדר טהרות המצורע שהתפא "יבנים השמיני יקח שני כבשים... ושלשה עשרונים סלת מנחה בלולה בשמן ולוג אחד שמן" (ויקרא יד, י) — במנחה הבאה עם הזבח הכתוב מדבר. ועדיין יש לודן בדבר: אתה אומר כי מדובר כאן במנחה הבאה עם הזבח, או שאם פסוק זה אינו אלא במנחה הבאה בפני עצמה? אלא כשהוא אומר בהמשך דבריו "והעלה הכהן את העולה ואת המנחה" (שם כ) — הוי אומר מכאן כי במנחה הבאה עם הזבח הכתוב מדבר. ועדיין איני יודע אם טעונה מנחה זו גם נסכים (של יין) ואם לאו. לכך תלמוד לומר בפרשת הנסכים "ויין לנסך רביעית ההין תעשה על העולה או לזבח לכבש האחד" (במדבר טו, ה), וכיון שמקרא זה יתר, הריהו בא ללמד: "עולה" — זו עולת מצורע, שאף היא טעונה נסכי יין. ו"זבח" (בכתוב "או לזבח") — זו חטאת מצורע שהריהו טעונה נסכי יין. "או לזבח" — זו אשם מצורע, שאף הוא טעון נסכי יין. ושואלים: ותפיק ליה תרוייהו [וישוציאו]. יילמדו לו שניהם] גם חטאת מצורע וגם אשמו מהמלה "זבח" עצמה, וללא תוספת המלה "או".

עיונים נדר לחודיה ליבעי נסכים ואי אייתי נדבה לחודיה לייחי נסכים — תהו אחורנים מה הסברה לחלק לענין זה בין נדר לנדבה, שהרי כל עיקרו של השנוי בין זה לזה אינו אלא באשר לחיובו של האדם, שתנור — הריהו חיוב באחריות על הקרבן, אם אבד, שיביא אחר תחתיו. מה שאין כן הנדר, אבל באשר לעצם הקרבן — אין כל הבדל להלכה בין זה לזה. והשנוי כי סברה היא לחלק ביניהם ולומר שבנדר לא יהיו נסכים. שכן מאחר שבקרבנות החטאת והאשם אין נסכים משום שהם באים בחובה, היה מקום לומר שגם נדר הריהו כחובה, ולא יביא נסכים קרבן נדר, מה שאין כן קרבן נדבה. לכך השמייע לנו שני הכתובים הללו לרבות אף את הנדרים (חידושי בתרא).

ור' יאשיהו האי מן הבקר או מן הצאן למה לי רש"י פירש כי השאלה היא באשר לשימוש המלה "או", שהרי לחלק אין צורך ב"או", שכן דבר זה נלמד לו ל' יאשיהו מכך שחילקם הכתוב לשתי פרשיות (מובא למעלה בראש העמוד). ומיעוט של עוף נלמד ממשמעות הכתוב בקר וצאן (רש"י).

הני מילי [בתרי מיני אבל בחד מינא... יש מהמפרשים שגורסו בגוף הגמרא (במובע לפניו בתוך סוגריים) "הני

דאמר מר — גבי נזיר ולקח את שער ראש נזירו ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים" בברייתא: **חטאת ואשם מניין?** תלמוד לומר: "זבח" ומשיבים: נזקקים אנו ללימודים הללו לענין נסכי יין בחטאת המצורע ובאשמו, ואין למדים מהאמור בו "זבח", שכן הני מילי [דברים אלה] שחייב נסכים בחטאת ואשם נלמדים מהמלה "זבח" אמורים רק היבא

דְאָמַר מַר: "חטאת ואשם מניין? תלמוד לומר: "זבח"! — הני מילי היבא דתרוייהו פי הדיני יניהו, אַבְל היבא דאשם להכשירי וחטאת לכפר, בעינין תרי קראי.

א "זבח" — זו חטאת מצורע, ואימא: זו חטאת ואשם דנזיר! — לא סלקא דעתך, דתניא: "ומנחתם ונספיהם" — בעולתו ובשלמיו הכתוב מדבר. אַתָּה אומר: בעולתו ובשלמיו, או אינו אלא אפילו חטאת? תלמוד לומר "ואת האיל יעשה זבח שלמים... ומנחתו ונספו", איל בפלל הנה, ולמה יצא? — להקיש אליו, מה איל מיוחד בא בנדור ונדבה, אף כל בא בנדור ונדבה.

ב "עולה" — זו עולת מצורע, ואימא: זו עולת יולדת! אַמר אביי: עולת יולדת מספא דקרא נפקא. דתניא, רבי נתן אומר: "לכבש" — זו עולת יולדת, "האחד" — זה אחד עשר של מעשר [שקרב שלמים], שלא מצינו לה בכל התורה שיהא טפל חמור מן העיקר. רבא אמר: איזהו דבר שצריך? שלשה רבויין? הני אומר: זו מצורע.

ג "לאיל" למה לי? אַמר רב ששת: לרבות אילו של אהרן. אילו של אהרן מ"במזעדיכם" נפקא! ה"ן, ולא יענה דייניו איל, דלריך שני עשרוני! אלא לרבות אילו של אהרן. מבמזעדיכם נפקא — כל הנזר צומעדיס, ואילו של אהרן הוא נזר צומעד ציום הכפורים.

רש"י בת"י

דאמר מר — נמסכת נזיר נפרק "שלשה מינין". חטאת — [של נזיר טהור]. ואשם — נזיר [טמא], מנין שאם נתן שיער גלומו תחת [האש] שהחטאת ואשם מתבטלין בו, מנין שילא? [שנאמר] ונתן על האש [אשר] תחת [זבח]. מלל כחצי "תחת שלמים" — אלמא חטאת [ואשם] ככלל "זבח" הם. והני מילין — דנפקא מחד קרא, היבא דתרוייהו כי הדדי מינהו. גנון דנזיר, דשניהם נזירים להכשירי: אשם נזיר טמא — להכשירו [למנות] מירות שניה של טהרה, וחטאת נזיר טהור — להכשירו זיין ומגלחת. אכל מנורה, אכל טמאה נזיר טמא — להכשירו לנזר אל המנחה, שהרי דמיו נותנין לטהרות. וחטאת — דנפרש נזיר כחצי. ואת האיל יעשה — סיפיה דלממתיין בערין, ומנחתם ונספיהם — דנפרש נזיר כחצי. ואת האיל יעשה — סיפיה דקרא "ועשה הכהן את מנחתו ואת נסכו". איל — שלמי נזיר. בכלל — שאר אילים. היה דקרא נזיר נסכים, דכתיב דפרשת נסכים "או לאיל תעשה מנחה וגו'". ולמה יצא — דהני כחצי צאיל [זוין] "את מנחתו ואת נסכו". להקיש אליו — כל שאר הקרנות. מה איל מיוחד — שהוא שלמים, ודרך שלמים לנזר נזיר, אף כל בא בנדור ונדבה — יאלת חטאת ואשם. אמר מר עולה זו עולת מצורע. זה אחד עשר של מעשר — דלמתיין דקרא נזיר "ואימא" זו עולת יולדת?" — לא פירכה אש. דלזוהו דני שריך שלשה רבויין, שטעון שלשה קרנות שיהא לריך שלשה קראי. גנון הכא, דכתיב דפרשת נסכים "העולה" "או" "לזבח", דכל חד מניב חד קרנין? הו אומר: זה מנורה (כ"ו). לאיל — דכתיב "או לאיל תעשה מנחה" (כ"ו), למה? הרי כבר נאמר דפנחם "ושני עשרונים סולת מנחה גלול בשמן לאיל" וגו'. אילו של אהרן — דמעשר גופיה לא בעי נסכים.

תוספות

דאמר מר חטאת ואשם מנין תלמוד לומר זבח — בפרק "כל הפסולין" (זבחים ל"א, גבי נאכל ליום ולילה. ובקונטרס פירש בנזיר בפרק "שלשה מינין" (ב"ב, גבי חטאת נזיר ואשמו. אבל היבא דחטאת לכפר ואשם להכשיר בעי תרי קראי — והא דלא מבעיא לן תרי קראי לחטאת ואשם של מצורע, בפרק "כל הפסולין" (זבחים ל"א), אבל נפקא לן מחד קרא כולחו חטאות ואשמות דנאכלים ליום ולילה — היינו היבא דלא משנינו להו מדין שאר חטאות ואשמות. אבל הכא משנינו להו, דשאר חטאות ואשמות — לא בעי נסכים, והני — בעו נסכים.

אימא חטאת ואשם דנזיר — אחטאת ואשם דעלמא לא פריך, אלא מהני — משום דאית בהו מנחה, וגם דמו לנדבה, דניירות — נדבה היא.

איל בכלל היה ולמה יצא — דכתיב ביה "מנחתו ונספיה". ואם תאמר: והא דרשינן ליה בפרק קמא דזבחים (ח, א); ויש לומר: דהתם ויין קדוש. ולעיל פירשתי בפרק "התכלתי" (מד, ב). **חמור** מן העיקר — דמעשר גופיה לא בעי נסכים.

החטא. והרי איפוא אף חטאת המצורע הרידי מכשירה, ובאשמו. (חתי"ס ע"ש, ח"ג, יד דוד). ויש שהסבירו כי הגדרת מהות חטאת המצורע שניה במחלוקת ר' שמעון ור' יהודה בבמה מקומות, ולדעת ר' יהודה חטאת המצורע אינה באה לכפרות, אלא להכשרתו (וכל המקורות הנוכחים למעלה. המורים שחטאת המצורע אינה באה לכפרה, הרי הם בשיטת ר' יהודה). ואילו ר' שמעון סבור שאף שהמצורע אמנם התכפר על ידי נגע, מכל מקום אין זו כפרה גמורה, ובא קרבן החטאת להשלים כפרתו. אבל מביא נסכים עם קרבן זה, כיון שכבר נתכפר במקצת על ידי הנגע עצמו (הגרז"ר בנגיס, יד דוד).

ביעין תרי קראי שאלו התוס': לאור קביעה זו שבדלים הם חטאת המצורע ואשמו משאר חטאות ואשמות, ולכן הם נצרכים לשתי דרשות מקרא, מעתה אף בהלכות אחרות (ובגן זו שהובאה למעלה ממסכת זבחים ל"א, לענין זמן אכילתם שהוא יום ולילה) ייחדשו שני מקראות מיוחדים שלמדו שנהוגת הלכה זו אף בחטאת מצורע ובאשמו! והשיבו כי לא נאמר שנוקקים שני קרנות אלה לשתי דרשות מקרא אלא בזמן הנסכים. שכן בדבר זה השתנו שני הקרנות הללו משאר חטאות ואשמות (שאין בהם נסכים). ואולם בדבר שבו הריהם שווים לשאר חטאות ואשמות, אין נזקקים לדרשות מיוחדות עבורם.

אילו של אהרן מבמזעדיכם נפקא... ומאי שניא מעולת יולדת הסבירו המפרשים שאין כוונת שאלת הגמרא שיעלמו דין אילו של אהרן (שהוא קרבן עולה) מעולת יולדת, שהרי התרגמו לימוד על כל קרבן וקרבן כמו מצורע ונזיר ועולת ראיה וכיוצא באלה. ברם הקושיה היא על מה שאמרו שאין ללמוד דין אילו של אהרן מן הכתוב "במזעדיכם", שכן מכתוב זה הייתה אמר שדוקא שני ציבור צריך נסכים. ועל כך הקשו, שאין מקום לחלוקה זו, שהרי מצאנו שגם עולת יולדת חייבת בנסכים, ואם כן יש ללמוד דין אילו של אהרן "במזעדיכם" (ח"ב). אכן השיב"א הסביר כי השאלה היא שיעלמו דין אילו של אהרן מעולת יולדת (יוס"ד).

אורח ההלכה

אחד עשר של מעשר שקרב שלמים הכניס צאן לזיך כדי לעשרם והתחילו לצאת אחת אחת, וטעה מבנין קרא לאחד עשר "עשירי", או עשהה כן בכוונה — נתקשר. ודיני שהוא קרב שלמים, וטעון נסכים כשלמים. כ"י נתן. (רמב"ם ספר קרבנות הלכות בכורות פ"ח ה"א—ב.)

וראיה לדבר שיכולים שני אלה להידרש מהמלה "זבח" כשלצמחה, שכן אמר מר [החכם] בברייתא: **חטאת ואשם מניין?** תלמוד לומר: "זבח" ומשיבים: נזקקים אנו ללימודים הללו לענין נסכי יין בחטאת המצורע ובאשמו, ואין למדים מהאמור בו "זבח", שכן הני מילי [דברים אלה] שחייב נסכים בחטאת ואשם נלמדים מהמלה "זבח" אמורים רק היבא

דְאָמַר מַר: "חטאת ואשם מניין? תלמוד לומר: "זבח"! — הני מילי היבא דתרוייהו פי הדיני יניהו, אַבְל היבא דאשם להכשירי וחטאת לכפר, בעינין תרי קראי.

א "זבח" — זו חטאת מצורע, ואימא: זו חטאת ואשם דנזיר! — לא סלקא דעתך, דתניא: "ומנחתם ונספיהם" — בעולתו ובשלמיו הכתוב מדבר. אַתָּה אומר: בעולתו ובשלמיו, או אינו אלא אפילו חטאת? תלמוד לומר "ואת האיל יעשה זבח שלמים... ומנחתו ונספו", איל בפלל הנה, ולמה יצא? — להקיש אליו, מה איל מיוחד בא בנדור ונדבה, אף כל בא בנדור ונדבה.

ב "עולה" — זו עולת מצורע, ואימא: זו עולת יולדת! אַמר אביי: עולת יולדת מספא דקרא נפקא. דתניא, רבי נתן אומר: "לכבש" — זו עולת יולדת, "האחד" — זה אחד עשר של מעשר [שקרב שלמים], שלא מצינו לה בכל התורה שיהא טפל חמור מן העיקר. רבא אמר: איזהו דבר שצריך? שלשה רבויין? הני אומר: זו מצורע.

ג "לאיל" למה לי? אַמר רב ששת: לרבות אילו של אהרן. אילו של אהרן מ"במזעדיכם" נפקא! ה"ן, ולא יענה דייניו איל, דלריך שני עשרוני! אלא לרבות אילו של אהרן. מבמזעדיכם נפקא — כל הנזר צומעדיס, ואילו של אהרן הוא נזר צומעד ציום הכפורים.

בילות בשמן וריקני מצות משוהים בשמן ומנחתם ונספיהם" (בבב"ד ה, יג—טו), ופירשו חכמים את הנאמר "ומנחתם ונספיהם" — במנחות ונספיהם של עולתו של הנזיר, ובמנחות ונספיהם של שלמיו של הנזיר הכתוב מדבר. ודגים: אתה אומר שכונת הדברים היא במנחות ונספיהם של עולתו של הנזיר, ובמנחות ונספיהם של שלמיו של נזיר. או אינו אלא שכונת הדברים היא לומר שאפילו חטאת הנזיר הטהור צריכה מנחה ונספיהם? לכך תלמוד לומר לאחר מכן "והקריב הכהן לפני ה' ועשה את חטאתו ואת עולתו. ואת האיל יעשה זבח שלמים לה' על כל המצות ועשה הכהן את מנחתו ואת נסכו" (שם טז—יז), ויש לדון: שהרי **האיל בכלל כל קרבנות השלמים היה** (כנאמר "ואיל אחד תמים לשלמים"), ולמה איפוא יצא להזכירו לעצמו? — על מנת להקיש (להשוות) אליו את שאר קרבנות הנזיר לחיוב נסכים. מה איל מיוחד בכך שהיהוה בא בנדור ונדבה [כקרבן כחצי שנויה נסכים] — אף כל קרבן הנזיר הבא בנדור ונדבה טעון נסכים, יצאו מכלל זה חטאת הנזיר הטהור ואשם הנזיר הטמא שאין הם טעונים נסכים, שהרי אינם בנדור ונדבה.

ב עוד שנינו בברייתא כי "עולה" שנאמר בכתוב — זו עולת המצורע, שאף היא טעונה נסכים. ושואלים: ואימא [ואמור] כי זו עולת היולדת הטעונה נסכים! אמר אביי בדחיית השאלה: אין כתוב זה בא לענין נסכי עולת יולדת, שכן חובת הבאת הנסכים בעולת יולדת מספא דקרא נפקא [מסופו של המקרא הנאמר בפרשת הנסכים היא יוצאת. נלמדת]. דתניא [שכן שנויה ברייתא]. על הנאמר בפרשת הנסכים "ויין לנסך רביעית היה תעשה על העולה או לזבח לכבש האחד" (שם טו, ה), ר' נתן אומר: מקרא יתר זה ("לכבש האחד") הנאמר בסוף הפסוק יש לדורשו כך: "לכבש" — זו עולת יולדת, שאף היא טעונה נסכים. "האחד" — זה הבהמה שבזמן ספירת הבהמות היוצאות מן הדיר, לצורך הפרשת העשירי למעשר בהמה, היתה היא האחד עשר של הבהמות הנמנות למעשר בהמה, ובטעות הכריז עליה "עשירי", שדינו של זה שהוא קרב נסכים שלמים, ולימדנו כתוב זה שהיהוה אף טעון נסכים (הגם שמעשר בהמה עצמו אינו טעון נסכים). ויש צורך בכתוב להשמיענו כן, שהרי זה חידוש, שכן לא מצינו (מצאנו) לה בכל התורה הלכה כגון זו, שיהא דינו של הדבר הטפל (הנספח) לדבר עיקר, חמור מן הדין של העיקר, שמעשר הבהמה עצמו אינו טעון נסכים, ואילו האחד עשר, הנוטל לו, טעון נסכים. **רבא** אמר הסבר אחר מדוע הכתוב "עולה" בא ללמד לענין עולת מצורע, ולא לענין עולת יולדת, שהרי לפנינו בכתוב שלוש דרשות ריבוי ("עולה" "אוי" "לזבח"), ומעתה יש לשאול: איזהו דבר הוא זה שמובאים בו שלושה קרבנות, ולכן הריהו צריך שלשה רבויין לענין הבאת נסכים? הוי אומר: זו המצורע (המביא עולה וחטאת ואשם). ולכן נדרשים שלושת הריבויים הללו דווקא בקרבנותיו של המצורע.

ג עוד נאמר בפרשת הנסכים: "או לאיל תעשה מנחה סולת שני עשרונים בלולה בשמן שלישיית ההין. ויין לנסך שלישיית ההין תקריב ריה ניהוה לה" (שם י—יז). ושואלים: זה שנאמר "לאיל תעשה מנחה" למה לי? שהרי בפרשת פינחס, בדיני המוספים (שם פרק כח) נאמר כי מנחתו של האיל היא שני עשרונים סולת הבלולה בשלישיית ההין שמן, ומעתה כיון שנאמר בפסוק שלפנינו שכן היא מנחתו, שוב אין צורך לציין כי מדובר באיל! אמר רב ששת בהסבר הדברים: כתוב יתר זה בא לרבות לענין חיוב הנסכים אף את אילו של אהרן (איל כהן גדול, הקרב לעולה, בסדר העבודה ביום הכיפורים). ותוהים: ללמד על חובת נסכים באילו של אהרן אין צורך בכתוב זה, שהרי הלכה זו מהכתוב "במזעדיכם" האמור בפרשת הנסכים נפקא [היא יוצאת. נלמדת]. שכן למדנו בדף הקודם (ג"ב, כי כתוב זה נלמד שכל קרבנות חובות הרגלים טעונים נסכים, ואף אילו של כהן גדול בכלל זה.)

קיונים

חטאת ואשם מנין הובאו הדברים בדבר פשוט כי קרבנות החטאת והאשם נלמדים מן הכתוב "זבח", ולא נתפרש לפנינו במה דברים אמורים, ומיהו החכם אומר הדברים. ויש מהראשונים שפירש שהכוונה למתבאר בסוגיה מסכת נזיר (מה"ב, בדין הנזיר, שלאחר שהשלים את ימי נזירותו במטרה הריהו מגלח את שער ראשו, ומשליכו להישרף תחת הדוד בו מתבשלים השלמים (כנאמר "ולקח את שער ראש נזרו ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים". בבב"ד ו, יח). וקבעו חכמים שאף אם השליך הנזיר הטהור את שער ראשו תחת לדוד של קרבן החטאת — יצא בכך, וכן בנזיר הטמא, המגלח את שער ראשו, אם השליכו תחת דוד קרבן האשם שהוא מביא. ומקור הדבר, להסבר רבא, הוא במשמעות המלה "זבח" שבכתוב "ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים" (בבב"ד ו, יח), שממנה הרינו למדים לדינם של חטאת הנזיר הטהור, ואשם הנזיר הטמא. והמשותף ששני הקרבנות הללו באים "להכשיר": חטאת הנזיר הטהור — מאפשרת לו להיות מותר בשתיית יין ותגלחת שער, שהיה אסור בהן עד כה. ואשם הנזיר הטמא — מאפשר לו להתחיל למנות מחדש ימי נזירות טהרה (רש"י כתי"י).

ויש שפירשו שהכוונה למתבאר בסוגיה במסכת זבחים (ל"א) לענין זמן אכילת קרבנות החטאת והאשם שהוא יום ולילה, שהובאה בה ברייתא האומרת שנלמד הדבר מן המלה "זבח" שבכתוב "יבשר זבח תחת שלמיו ביום קרבנו יאכל לא יניח ממנו עד בקר" (ויקרא ז, טו), שמלכד התורה (הנאמרת במפורש בכתוב זה), אף האשם והשלמים נאכלים לזמן זה בלבד. ומשותף לשני הקרבנות הללו, כמובאר בסוגיותנו, שהם באים על חטאו ולכפרתו (תוס').

וחטאת לכפר חטאת המצורע מוגדרת לא כמו שבאה להכשיר את המצורע (דוגמת אשם המצורע הטמא, המכשיר אותו להתחיל למנות מנחה ימי נזירות טהרה), אלא כבאה לכפרת עונותיו (וראה ערכין ז, ב. כריתות ט, ב). ועינין תסי' זבחים ג, א ד"ה חוץ. והטעמו המפורשים עד כי כפרה זו הריהו על שבעת הדברים שהנגעים באים עליהם, כמובא בערכין (ט"א): לשון הרע, שפיכות דמים, שבועת שוא, גילוי עריות, גסות הרוח, גול, צרות העין (רש"י, רבינו גרשום). אכן הקשו אחרונים שהרי מובאר במסכת שבועות (ח, א) כי כפרת המצורע הריהו עשה, ואילו הקרבן לא בא אלא להתיר את המצורע! ויתר על כן, הקשו מדברי ר' שמעון (המובאים לעיל ג, ב) שלכך חטאת המצורע ואשמו טעונים נסכים, לפי שאינם באים על

מסורת הש"ס

א. זבחים ד, א, ל"א. ל"א. נזיר מה"ב, תי"ח ויקרא ג, א. שם ז, טו. ילק"ש תורה תנח. תצו. תשמו.

ב. ספרי במדבר ו, טו. במי"ר פיי"ט (באריכות).

ג. ספרי במדבר טו, ה (בשניונים). ילק"ש תורה תשמו.

ד. זבחים מח"ב, ט"א. מנחות ח"א, ט"א. בכורות י"ב, י"ב. ילק"ש תורה תס. תשמו.

גרסות

ביעין בכל כתיב"י: **בעי**. **ובשלמיו** בכתיב"י: **ושלמיו**.

אילו חטאת בכתיב"י: **חטאות ואשמו**.

שלמים ומנחתו ונסכו בכל כתיב"י: **שלמים לה' על כל המצות**.

להקיש אליו מה בכתיב"י: **להקיש אליו ולומר לך מה**.

ונדבה עלה זו בכתיב"י: **ונדבה יצאו חטאת ואשם שאין באין בנדור ונדבה אמר מר עולה זו**.

לה בכל התורה בכתיב"י: **בכל התורה כולה**.

זו מצורע בכל כתיב"י: **זה מצורע**.

נפקא סלקא בכתיב"י: **נפקא איצטריך סלקא**.

הני מילי — דדבר הגא נמועד טעון נסכים — לציבור. אכל צידה, נאלו של אהרן — אימא לא. ומאי שנא — אילו של אהרן, דמשום דהוי דיחוד, הוה אמינא ללא יטעון נסכים. מעולת יולדת — דמריצין לעיל, אף על גב דשל יחיד היא, טעונה נסכים. אף של אהרן נמי, לא ליעבי "איל" לרבייה! איצטריך סלקא דעתך אמינא כו' — אילו של אהרן קנוע לו זמן. או לאיל למה לי לרבות את הפלגס — לנסכים. "פלגס" — שעברה שנתו, ולא נא כלל שנים. הניחא לרבי יוחנן — דלמר: בריה פני עמו הוא, וטעון נסכים. דתנן והקריבו — לפלגס, היכא דנדר איל או כגס, והקריב פלגס — מציא עליו נסכי איל, ואין עולות לו מזנחו לשם חובת נדרו, וכיין להציא איל דחיי או כגס דחיי. דאף על גב דבדייה פני עמו הוא, מקריב ליה קרא. אלא לבר פדא דאמר מייית נסכי איל ומתני — "אם כגס הוא" — יקדישו נסכים הראויין לו, והמתיר — יהו נדעה. ואם (לאו) איל הוא — הרי נסכיו. וקסני: לאו בריה הוא, אלא ספיקא, מי איצטריך קרא למיכתב "או" לרביי ספיקא? והלא לפני המקום הכל גלוי, ואין ספיקא לפניו, ולא אשכחן קרא דכתיב משום ספיקא. ודאי לבר פדא קשיא — דלגדייה לא יעניא "או" למה לי. לשור האחד מה תלמוד לומר — והא כנר נאמר (במדבר טו) "והקריב על בן הנקר מנחה" וגו'. תלמוד לומר לשור האחד — דין גדול בין קטן, נסכיו שוין. או לאיל האחד מה תלמוד לומר — והלא כנר נאמר (שם) "או לאיל מעשה מנחה"? [או לשה בכבשים מה תלמוד לומר — והלא כנר נאמר "או לנח לכנש האחד"? או בעזים מה תלמוד לומר — והלא עזים כנש? הס? גדי — היינו נחור, שעיר — היינו זקן.]

רש"י בת"ר

ומאי שנא מעולת יולדת — דקרבן יחיד הוא, ואחרת נסכים. הכי נמי הוה ידענא לאילו של אהרן, ולא נזכר קרא! הני מילי דבר שאין קבוע לו זמן — דומיא דנדר ונדעה, דכתיב בקרא. לרבות את הפלגס — שאם היצא פלגס — מציא עליו נסכים דאיל, כאלו הוא איל. פלגס — כגס בן שלשה עשר חדשים — יאם מכלל "כגס", ומכלל "איל" לא נא. ד"כגס" — בן שנה, ו"איל" — בן שמי שנים. כשהוא בן שלשה עשר חדשים ויום אחד, שנסכים חמש שלשה עשר — קרי ליה "פלגס". הקריבו — לפלגס, יציא עליו נסכי איל. ואמר רבי יהודה מאי טעמא — מציא עליו נסכי איל? — דכתיב נסכים "או לאיל", לרבות את הפלגס. ומשום דבדייה פני עמו הוא, איצטריך קרא לרביי. אלא לבר פדא דאמר — מציא נסכי איל ומתני, דמציא איל ספק כגס הוא. ואומר: "אם איל" — הרי נסכיו עמו, ואם כגס הוא — הרי נסכים כשיעור כגס צאים חזרה לו, והשאר יהא נסכי נדעה. שהי מתנדב אדם נסכים בלא זמנא. ומאי איכא למימר? כיון דספק איל הוא, איצטריך קרא למימר דמציא עליו נסכי אילו נמיה. לשור האחד מה תלמוד לומר — והאי "אחד" אחא לתלך לשור אחד. בין נסכי איל — כגס בן שמי שנים. ולנסכי כבש — שהוא בן שנה. לנסכי עגל — שהוא בן שנה. תלמוד לומר לשור האחד — דקסם "שור" — דין אחד להם, בין עגל ובין פה, דהיינו בן שמי שנים. או לאיל מה תלמוד לומר — דמה אחא לתלך, דהא אשמייעין כנר: לכה — אחד יציא, לכה — יציא שנים? תלמוד לומר [או] לאיל האחד (לאחד) — [כל] דשמו "איל", אפילו בן שלש שנים, דין "איל" יש לו. כשהוא (אחת) — נס שנתה. רחלה — נס שמי שנים. בדיק — מנסה.

תוספות

דמיייתי ומתני — [פירש] בקונטרס: מביא נסכי איל, ואומר: "אם איל הוא — הרי נסכיו עמו. ואם כבש הוא — יהו נסכים כשיעור כבש באין חובה לו, והשאר — יהו נסכי נדבה". שהרי מתנדב אדם נסכים בלא זמן. ובפרק קמא דחולין (בבא, א) הוסיף בקונטרס: אף על גב דתנן בפרק "המנחות והנסכים" (מנחות קד, א), אין מתנדב לוג שנים וחמשה, אלא שלשה — שהיו קרויין נסכי כבש, או ארבעה — שקרויין נסכי איל, או ששה — הראויין לפר. הכא, כי האי גוונא, בהדי אחריני קרבי. והא דאמרינן לקמן בגמרא (קד, א) דהיא דאייתי חמשה: אי אמרת אין קבע לנסכים — משיך ארבעה מיניהו דחזו לאיל — ומקריב, ואידך — הוו נדבה. ופירש שם בקונטרס: נדבת צבור, וימכר, ויפלו דמיו לשופרות. או יקרב הוא עצמו, ויצטרף עם שני לוגין אחרים, ויקרב לנסכי תמיד, דהני נמי לצבור. משמע דאותו לוג חמישי אינו קרב עם הארבעה — לא דמי להאכא. דאף על גב דאם כבש הוא — השלשה באין חובה לו, והרביעי ניתוסף עליהם, שאני הכא — דהא ארבעה חזו לאיל בעלמא. ואם תאמר: והא תניא בסוף "כל התדיר" (ובחים צא, ב), יין, כדברי רבי עקיבא — לספלים, כדברי רבי טרפון — לאשים. והשתא לרבי עקיבא נחא, אלא לרבי טרפון דאמר לאשים, הא לא ידע הי מיייתי נדבה, דעביד לאשים! ויש לומר: דכי קאמר רבי טרפון — בסתם, אבל במפרש "לספלים" — מודא דלספלים. ולענין המנחה — מיייתי שתי מנחות בשני כלים: אחת של שני עשרונים — לאיל, וארבעה לוגין שמן. ואחת של עשרון אחד — לכבש, ושלושה לוגין שמן. והוא חדא — לחובתו, ואידך — נדבה. ושתייהו אינן נקמעות, דמתנדב אדם מנחת נסכים בכל יום. ואי אפשר לערב — כדתנן במתניתין: אין מערבין נסכי כבשים בנסכי פרים ואילים.

תלמוד לומר לשור האחד — ושור בן יומי קרוי "שור", כדכתיב (ויקרא יז) "שור או כשב או עז כי יולד".

עיונים

הפלגס בעיקרו של דבר, הפלגס הריהו בעל החיים הנמצא בתקופת בנייה — בין היותו כבש (זה שהוא בן שנתו) לבין היותו איל (זה שהוא בשנתו השנית). ואולם יש שכתבו שהכוונה היא שבמשך כל החודש השלושה עשר הריהו נקרא "פלגס" (רש"י בת"י). ויש שכתבו שרק ביום השלושים של החודש השלושה עשר הוא נקרא "פלגס", ולא כל ימי החודש השלושה עשר (רמב"ם הלכות מעשה הקרבנות פ"א ה"ד). ויש שפירשו את שית הרמב"ם כשיטת רש"י. תפא"י פרח. יש מהראשונים שכתבו כי בכל השנה השנית הריהו נחשב כ"פלגס" (הערות לשמ"ק החדש).

לבר פדא דאמר מיייתי ומתני דספיקא הוא הסבירו התוס' כי לשיטת בר פדא, הסבור שהפלגס הוא ספק כבש ספק איל, הריהו מביא שתי מנחות בשני כלים: אחת — של שני עשרונים סולת הבולאים בשלישית הדין שמן, כיון האיל, והאחרת — של עשרון סולת הבולא ברביעית הדין שמן, כיון הכבש. והרי הוא מתנה ואומר: שהאחת תעלה לחובתו, והאחרת הריהו נדבה. ולענין נסכי היין הבאים אתם, הריהו מביא שלישיית הדין יין, ומתנה: אם הוא איל — הרי זה היין לחובתו, ואם הוא כבש — רביעית הדין מכלל שלישיית הדין הוו הריהו לחובה, וחלק היין העורף (ההפרש בין שליש היין לרבע הדין) הריהו לנדבה (תוס'). וכן פירש רש"י שמביא שלישיית הדין, כאיל). ובטעם הדבר שלא אמרו שמביא שבעה לוגים כיון, ומתנה שאם הוא איל — יהיו שלושת הלוגים לנדבה, ואם הוא כבש — יהיו ארבעת הלוגים לנדבה, וכפי שאכן העלו אחרונים (שפ"א), הסבירו שאין לו לעשות כן שהרי שנתו "מביא עליו נסכי איל", ולא אמרו "נסכי כבש ואיל" (שעה"י, יד דוד).

והסיקו אחרונים מתוך פירושו זה של רש"י ותוס' שיכול אדם להתנדב מנחת נסכים של סולת ושמן בלא נסכי יין, שהרי כאן מוצאים אנו שכופל את מנחתו ואינו כופל את יינו, ונמצא איפוא שלאחד מן הקרבנות אינו מביא יין (שפ"א, קה"ט).

ומשיבים: עדיין נזקקים אנו לדרשה זו שאילו של כהן גדול טעון נסכים, שכן סלקא דעתך אמינא (היה עולה על דעתך לומר) כי מה שאמרנו שקרבנות חובות הרגלים טעונים נסכים, הני מילי [דברים אלה] אמורים בקרבנות חובה של צבור, אבל חובות הרגל של יחיד, כאילו של הכהן הגדול ביום הכיפורים — לא טעונים נסכים, ולכן משמע לנו הכתוב "לאיל" שאף אילו של אהרן טעון נסכים.

ושואלים על כך: ומאי שנא [ומה שונה] אילו של הכהן הגדול מעולת יולדת, שאף הוא קרבן חובה של יחיד, והריהו טעונה נסכים, ומדוע נזקק הוא לדרשה מיוחדת להטעינו נסכים? ומשיבים: נצרך הדבר, שכן סלקא דעתך אמינא (היה עולה על דעתך לומר) כי זה שאמרנו שאף קרבן חובתו של יחיד, כעולת יולדת, טעון נסכים, [דברים אלה] אמורים דווקא בדבר שאין קבוע לו זמן להבאתו, וכעולת יולדת. אבל דבר שקבוע לו זמן להבאתו, כאילו של כהן גדול, הבא ביום הכיפורים דווקא, אימא [אמר] שלא יהיה טעון נסכים. לכך קא משמע לן (הוא משמיע לנו) בדרשה זו "לאיל", שאף אילו של אהרן טעון נסכים.

ד' ומשיבים ומשיבים בביאור הכתובים בפרשת הנסכים. לאחר שהוסבר כי הכתוב "לאיל" מלמד שאילו של כהן גדול טעון נסכים, שואלים: די שהיא כתוב "לאיל", והלשון היתירה "או לאיל" למה לי, מה הריבוי הנלמד מהמלה "או"? ומסבירים: הרי זה בא לרבות לענין חיוב הנסכים אף את הפלגס (כבש בן שלושה עשר חודשים, המצוי בשלב בנייה: שיצא כבר מכלל כבש בן שנתו, ועדיין לא הגיע לכלל איל בשנתו השנית, כיון שטרם עברו שלושים יום בשנתו השנית), שאף הוא טעון נסכים, כנסכי האיל. ומקשים: הניחא [זה נוח. מובן]. לשיטת ר' יוחנן שאמר כי הפלגס כבדיה בפני עצמה הוא נחשב, שאין הוא כבש ואין הוא איל, ולכן נזקקים אנו ללימוד מיוחד ביחס לפלגס שאף הוא טעון נסכים כאיל. דתנן [שכן שנינו במשנה]: אם עמד אדם והקריבו את הפלגס — הריהו מביא עליו נסכי איל (שני עשרונים סולת ושלישית הדין שמן ושלישית הדין יין) ואולם קרבן זה אינו עולה (נחשב) לו מכלל זבחו, שכיון שנדר להביא איל או

שנדר להביא כבש — אין הפלגס נחשב כפרעון נדרו. ובפירושו של דברי המשנה הללו אמר ר' יוחנן שטעם הדבר שמביא עליו נסכי איל, הרי זה מדרשת הכתוב "או לאיל" — לרבות את הפלגס. אלא לשיטת בר פדא שאמר בהסבר דברי המשנה הללו, כי הריהו מיייתי [מביא] נסכי יין, ומתני [ומתנה] שאם איל הוא הפלגס זה — הרי אלה נסכיו כראוי לקרבן האיל. ואם כבש הוא פלגס זה, עשרון סולת מכלל שני העשרונים המובאים, ורביעית הדין שמן ורביעית הדין יין, מכלל שליש הדין שמן ושליש הדין יין המובאים יהיו לנסכי הכבש, והשאר יהיו לנדבה. שכן לדעת בר פדא, הפלגס ספיקא [שפ"ט] הוא אם זה כבש או איל, ולשיטת בר פדא יש לשאול: וכי איצטריך קרא לרביי ספיקא [והוצרך הכתוב לרבות את הפלגס] שיש דרכים קבועות לדון בכל מיני הספיקות! ומשיבים: אכן, ודאי לשיטת בר פדא קשיא [קשה] הדבר.

ד' ומשיבים בדרשת הנאמר בפרשת הנסכים. נאמר "ככה יעשה לשור האחד או לאיל האחד או לשה בכבשים או בעזים" (במדבר טו, יא). ולכאורה הלשון "אחד" שנאמרה בכתוב ביחס לשור מיותרת, ואם כן "לשור האחד" — מה תלמוד לומר? — לפי שמצינו (שמצאנו) שחלק הכתוב בין דין נסכי האיל לבין דין נסכי הכבש. מעתה יכול שאף נחלק כיוצא בזה בין דין נסכי הפר (שהוא הפר המגודל, בשנתו השלישית) לנסכי העגל — לכך תלמוד לומר "לשור האחד", שדין נסכים אחד הוא לכל אלה, לפר ולעגל, שאף העגל הוא בכלל "שור".

הכתוב "או לאיל האחד" — מה תלמוד לומר מהו הריבוי מהמילה "או"? — לפי שמצינו שחלק הכתוב בין הנסכים בין נסכי בן שנה (הכבש) לבין נסכי בן שתיים (האיל). מעתה יכול שאף נחלק בין דין נסכי בן שתיים לדין נסכי בן שלש — לכך תלמוד לומר "או לאיל האחד", שדין הנסכים אחד הוא לכל אלה, שהכל קרויים "איל". הכתוב "או לשה בכבשים" — מה תלמוד לומר? — לפי שמצינו שחלק הכתוב בין הנסכים בין נסכי הכבש (הזכר) לנסכי האיל (הכבש הזכר הבוגר), יכול שנחלק אף בין דין נסכי הכבשה (הנקיבה) לנסכי הרחלה (הכבשה הבוגרת, בשנתה השניה) — לכך תלמוד לומר "או לשה בכבשים", שדין אחד הוא לכל נקבות הכבשים.

הכתוב "או בעזים" — מה תלמוד לומר? — לפי שמצינו שחלק הכתוב בין הנסכים בין נסכי הכבש לנסכי האיל, מעתה יכול היה אדם לומר שכווצא דבר אף נחלק בין נסכי גדי (העז הצעיר) לבין נסכי השעיר (העז הבוגר) — לכך תלמוד לומר "או בעזים", שכל שהוא בעזים דינו אחד.

ד' ומתוך שהזכר דין נסכי הרחלה, מביאים את מה שאמר רב פפא: בדיק לן [בדב], בתן אותנו רבא בשאלה זו,

והוא חדא — לחובתו, ואידך — נדבה. ושתייהו אינן נקמעות, דמתנדב אדם מנחת נסכים בכל יום. ואי אפשר לערב — כדתנן במתניתין: אין מערבין נסכי כבשים בנסכי פרים ואילים.

יכול נחלק בין נסכי בן שתיים לנסכי בן שלש תלמוד לומר מכאן הסיקו מפרשים כי מדין תורה אף איל בן שלוש קרב. ומה שכתב הרמב"ם (הלכות מעשה הקרבנות פ"א ה"א) שאין מקריבים איל בן שלוש — אינו אלא מדברי חכמים (משל"מ הלכות איסורי מזבח פ"ב ה"ז). שכן, לשיטה זו, פסול הזקן בבחמה אינו מוגדר בשנים (שכן שלוש בכבשים הריהו זקן, ופסול), אלא הגדרת הזקן הריהו בהתאם למצבה הגופני של הבחמה: שאם תש כוחה הריהו זקן, ופסולה מן התורה לקרבן.

אכן יש שחלקו על כך, והעלו שפסול הזקן בבחמה מוגדר לפי השנים, והאיל בן השלוש הריהו משום כך פסול להקרבה מן התורה (תוס' ובאים נט, ב ד"ה הא אוקינן). ועל מה שמוכח מסוגיותנו שהאיל בן השלוש אינו פסול מן התורה, יש (איחוד מקומן) שכתבו שאכן דברים אלה קשים לשיטה זו. ואחרים (יוס"ד) כתבו שאין דברים שלפנינו משום ראייה שאיל בן שלוש כשר להקרבה שאפשר שאסור מלכתחילה בהקרבה אף מן התורה, ואולם בליעבד אינו פסול. ולכן הוצרך הכתוב לכתוב דין נסכי, כאשר אין מציא להביא אחר, או כשנדר והקריב.

אורה ההלכה

המקריב את הפלגס מצויע שהקריב את הפלגס לזבחו — מביא עמו נסכי איל ואין עולה לו זבחו. כמשנה. (רמב"ם ספר עבודה הלכות מעשה הקרבנות פ"ב ה"ז).

לשור האחד שיעור הנסכים לקרבן פר או עגל הוא חצי הדין יין. כגמרא וכמפורש בתורה. (רמב"ם שם ה"ד).

לאיל האחד שיעור נסכי קרבן איל הוא תמיד שלישיית הדין יין. כגמרא וכמפורש בתורה. (רמב"ם שם).

לשה בכבשים שיעור נסכי קרבן כבש או כבשה הוא תמיד רביעית הדין יין. כגמרא וכמפורש בתורה. (רמב"ם שם).

- מסורת הש"ס**
- חולין כג, א. ילקיש תורה תשמו.
 - פירא פ"א מ"ג. חולין כג, א. ילקיש תורה שם.
 - חולין כג, א. ילקיש תורה שם.
 - ירושלמי שקלים פ"ה ה"ג (בשנינו). ספרי במדבר טו, יא.
 - עין ירושלמי מסכת שקלים פ"ה ה"ג.
 - עירובין נא, א. פסחים נה, ב. מ"ק יג, א. נדרים צ, ב. בברות מו, א. ילקיש תורה לג. תתקטו.

גרסות

לרבי יוחנן דאמר בריה הוא דתנן הקריבו בכתי"מ: לר' יוחנן פירוש כבש בן שנה איל בן שתי שנים פלגס בן שלשה עשר חודש היכא דנדר איל או כבש והביא פלגס הקריבו. לבר פדא דאמר מיייתי ומתני דספיקא הוא יש בכתי"י: לבר פדא דאמר ספיקא הוא מאי איכא למימר. ודאי לבר פדא בכל כתי"י: לבר פדא.

לאיל מה תלמוד בכתי"מ: לאיל האחד מה תלמוד.

בכבשים בכתי"מ: בכבשים.

לשון

פלגס עיקרה של מלה זו הריהו מן היוונית μάλας (פאלוס), שמשמעה יצא מימי הילדות ועדיין לא בא לכלל בחורו.